

Vzdelávacie dráhy detí

Výsledky prieskumu vzdelávacích dráh detí
z marginalizovaných rómskych komunít po absolvovaní
predprimárneho vzdelávania v rámci NP PRIM

ÚRAD VLÁDY
SLOVENSKEJ REPUBLIKY

ÚRAD
SPLNOMOCNENCA VLÁDY
SLOVENSKEJ REPUBLIKY
PRE RÓMSKE KOMUNITY

Názov: Výsledky prieskumu vzdelávacích dráh detí z marginalizovaných rómskych komunít po absolvovaní predprimárneho vzdelávania v rámci NP PRIM.

Title: Results from the survey on the educational paths of children from marginalized Roma communities after completing pre-primary education in National project PRIM

Autor: Ing. Richard Kališ, PhD

Vydavateľ: Úrad vlády Slovenskej republiky,

Úrad splnomocnenca vlády Slovenskej republiky pre rómske komunity

Rozsah: 29 strán

Dátum zverejnenia: November 2023

Text neprešiel jazykovou korektúrou

Vzdelávacie dráhy detí

Výsledky prieskumu vzdelávacích dráh detí
z marginalizovaných rómskych komunít po absolvovaní
predprimárneho vzdelávania v rámci NP PRIM

Ing. Richard Kališ, PhD

Tento projekt sa realizuje vďaka podpore z Európskeho sociálneho fondu v rámci
Operačného programu Ľudské zdroje

Obsah

ZHRNUTIE	5
SUMMARY	6
ZÁKLADNÁ INFORMÁCIA O PROJEKTE	7
ZBER A ŠTRUKTÚRA ÚDAJOV	7
ZÁKLADNÉ INFORMÁCIE O ZBERE ODPOVEDÍ.....	7
PRÍKLADY ODPOVEDÍ A TVORBA ÚDAJOV	8
ZÁKLADNÉ OPISNÉ ŠTATISTIKY	10
VÝSLEDKY	12
SOCIO-EKONOMICKÉ ZÁZEMIE DETÍ	12
SOCIÁLNE KONTAKTY DETÍ	19
VZDELÁVACIE VÝSLEDKY A DOCHÁDZKA	21
ĎALŠIE VZDELÁVACIE DRÁHY DETÍ	23
PRÍLOHY	28
PRÍLOHA 1: DOTAZNÍK	28

Zhrnutie

Prieskum má za cieľ sledovať súvislosť medzi dĺžkou pobytu dieťaťa z marginalizovanej rómskej komunity (MRK) v materskej škole (MŠ) a jeho ďalšími vzdelávacími dráhami. Analýza zároveň berie do úvahy vplyv sociálno-ekonomického zázemia dieťaťa, vzdelanostnú úroveň a príjem rodičov, ako aj ďalšie relevantné faktory vyplývajúce z prostredia, z ktorého dieťa pochádza. Do prieskumu boli zapojené deti, ktoré strávili minimálne jeden školský rok v MŠ počas realizácie Národného projektu Podpora predprimárneho vzdelávania detí z marginalizovaných rómskych komunít (NP PRIM)¹.

Projekt vykonával Úrad splnomocnenca vlády SR pre rómske komunity v 133 MŠ. V rámci projektu boli pridané ďalšie pozície k bežným zamestnancom MŠ, ktoré spolu vytvárali tzv. Inkluzívne tímy (pedagogický asistent, odborný zamestnanec – spravidla školský špeciálny pedagóg a rodičovský asistent). Inkluzívne tímy pracovali na výchove a vzdelávaní detí (najmä individuálnou podporou), ale významná časť ich činnosti bola zameraná aj na podporu samotných rodín a zlepšenie ich spolupráce s MŠ. Pre vyhodnotenie časti projektu vznikla predložená analýza.

Deti zo skupiny, ktorá navštevovala MŠ dlhšie, v porovnaní s deťmi s kratším predprimárnym vzdelávaním, dosahovali neskôr s väčšou pravdepodobnosťou veľmi dobré výsledky na základnej škole (ZŠ) a zároveň s menšou pravdepodobnosťou opakovali ročník.

Pri skupine detí s dlhšou dochádzkou do MŠ je zároveň až o 24 percentuálnych bodov vyššia pravdepodobnosť, že mali pravidelnú dochádzku do ZŠ v porovnaní s deťmi s kratšou dochádzkou do MŠ.

S vyššou pravdepodobnosťou o 13 percentuálnych bodov odpovedali rodičia detí zo skupiny s dlhšou dochádzkou do MŠ, že tieto deti mali kladný vzťah ku škole v porovnaní s ich rovesníkmi s kratšou dochádzkou do MŠ.

Väčšina z detí pochádza z výrazne znevýhodneného prostredia. Každá tretia skúmaná domácnosť nemá prístup k tečúcej vode. Každé štvrté dieťa zdieľa posteľ s iným členom domácnosti a jedno z piatich detí nemá vlastné miesto na učenie. Viac ako 6 % skúmaných domácností nie je pripojených do elektrickej siete. Najvyššie ukončené vzdelanie základné má až 73 % matiek a 67 % otcov, pričom prácu má iba 45 % otcov a 46 % matiek.

Pritom, pri všetkých z týchto kategórií, deti zo skupiny z lepšie situovaných rodín mali tak dlhšiu dochádzku do MŠ, ako aj v neskoršom veku lepšie výsledky na ZŠ v porovnaní s deťmi z horšieho sociálno-ekonomického prostredia.

Za účelom spracovania štúdie je využitý súbor údajov získaných dotazníkovou metódou. Konečný súbor pozostáva z odpovedí o 295 deťoch zapojených do NP PRIM, ktoré navštevujú základnú alebo špeciálnu základnú školu vo veku šesť až desať rokov. Približne dve tretiny z týchto detí v minulosti navštevovali MŠ práve jeden rok. Zvyšné deti navštevovali MŠ viac ako jeden rok.

Do projektu bolo zapojených celkovo 9048 detí z marginalizovaných rómskych komunít. V rámci projektu s deťmi pracovalo 311 pedagogických asistentov, 141 odborných zamestnancov (najmä školských špeciálnych pedagógov) a 140 rodičovských asistentov. Z toho 315 Rómov a Rómok bolo zamestnaných v rámci inkluzívnych tímov (najmä na pozíciách rodičovských asistentov a pedagogických asistentov).

Summary

The survey focuses on analyzing the relationship between a child's length of stay in kindergarten and their subsequent educational trajectories. This analysis considers factors such as the child's socio-economic background, parents' educational levels and income, and other relevant factors from the child's background. In the survey the children who spent at least one school year in kindergarten during the implementation of the National Project Support of Pre-Primary Education of Children from Marginalized Roma Communities (NP PRIM)¹ were included.

The project was carried out by the Office of the Plenipotentiary of the Government of the Slovak Republic for Roma communities in 133 kindergartens. Additional positions were added to the regular employees of kindergartens, who together created the so-called Inclusive teams (pedagogical assistant, special pedagogue and parental assistant). Inclusive teams worked on raising and educating children (mainly through individual support), but a significant part of their activities was also support of families and improving their cooperation with kindergartens. The presented analysis was created to evaluate part of the project.

Children who participated in longer kindergarten NP PRIM programs exhibited a higher likelihood of achieving excellent results in later primary school years, along with a reduced probability of dropping out.

Furthermore, the group with extended kindergarten attendance demonstrated 24 percentual points increase in good attendance rates compared to their peers with shorter kindergarten participation.

Parents' reports indicated that children in the longer attendance group were by 13 percentual points more likely to possess a positive attitude toward primary school compared to those with shorter attendance.

Most of these children come from significantly disadvantaged backgrounds, with challenges such as limited access to running water (one in three households), shared sleeping arrangements (one in four children), and a lack of dedicated study spaces (one in five children). Additionally, over 6 % of households lack electricity, and a substantial portion of parents have only completed primary education, with a significant percentage of them being unemployed.

Across all these categories, children from more advantaged families not only attended kindergarten for a longer duration but also achieved better primary school outcomes compared to their counterparts from lower socio-economic backgrounds.

The study utilized a dataset obtained through a questionnaire comprising responses of situation of 295 children currently attending primary or special primary school between the ages of six and ten. The data comes from parents and teachers of children in primary or special primary schools. Approximately two-thirds of these children attended kindergarten for only one year, while the remaining children had a longer kindergarten experience.

NP PRIM involved 9,048 children from marginalized Roma communities. It engaged 311 pedagogical assistants, 141 school special pedagogues and 140 parent assistants, including 315 Roma employed within inclusive teams (mainly as parental assistants and pedagogical assistants).

Základná informácia o projekte

Národný projekt Podpora predprimárneho vzdelávania detí z marginalizovaných rómskych komunít (NP PRIM) bol zameraný na vytváranie inkluzívneho prostredia v materských školách (ďalej MŠ) najmä prostredníctvom práce s rodinou, materiálneho zabezpečenia MŠ a skvalitnenia výchovno-vzdelávacieho procesu (2020-2023). V MŠ pôsobili pedagogickí asistenti, školskí špeciálni pedagógovia a rodičovskí asistenti (členovia komunity, ktorí ovládajú jazyk detí z marginalizovaných rómskych komunít a zvyšujú dôveru rodičov detí vo výchovu a vzdelávanie v MŠ). Tímy MŠ rozšírené o ďalšie profesie tiež pripravovali a postupne zavádzali desegregačné opatrenia. Inováciou bolo pôsobenie školského špeciálneho pedagóga, ktorý sa venoval individuálne deťom a odstraňoval deficity v kognitívnych oblastiach cez špeciálny stimulačný program.

V NP PRIM v uvedených rokoch absolvovalo aspoň jeden školský rok 9048 detí z MRK. Zo 747 projektových pozícií v MŠ bolo 311 pedagogických asistentov, 141 odborných zamestnancov - najmä školských špeciálnych pedagógov a 140 rodičovských asistentov a 155 koordinátorov inkluzívneho vzdelávania. Z tohto počtu bolo 315 Rómkov a Rómov ako členovia inkluzívnych tímov (najmä na pozíciách rodičovských asistentov -140, ale aj na ostatných pozíciách: 154 pedagogických asistentov, 17 odborných zamestnancov, 2 koordinátori inkluzívneho vzdelávania).

NP PRIM sa realizoval v dvoch fázach (2017-2020 a 2020 – 2023) a bol financovaný z Operačného programu Ľudské zdroje (MV SR). Projekt bol súčasťou tzv. take-away balíka projektov, ktoré zabezpečovali komplexnú podporu sociálno-ekonomickú integráciu MRK cez spoluprácu rôznych pomáhajúcich profesií (terénni sociálni pracovníci, zamestnanci komunitných centier, inkluzívne tímy v MŠ a asistenti podpory zdravia). Viac informácií na stránke Úradu splnomocnenca vlády SR pre rómske komunity (www.romovia.vlada.sk/Národné_projekty).

Zber a štruktúra údajov

Nasledujúca časť prezentuje tvorbu finálnych údajov zo zozbieraných dotazníkov. Keďže dotazníky mali otvorené a poloopené otázky, odpovede bolo potrebné kategorizovať. Táto časť našej analýzy opisuje postup ako jednotlivé kategórie a teda jednotlivé premenné vznikali.

Posledná časť kapitoly je venovaná jednotlivým opisným štatistikám súboru údajov. Štruktúra údajov je prezentovaná podľa pohlavia dieťaťa, veku, navštevovanej triedy a dĺžky dochádzky do materskej školy.

Základné informácie o zbere odpovedí

Zber dát do dotazníka bol realizovaný v období máj až júl 2023. Zber zabezpečili členovia inkluzívnych tímov: komunikáciu s rodičmi najmä rodičovskí asistenti, ktorí si v priebehu implementácie projektu dokázali získať dôveru rodičov detí z MRK a tiež sami dobre poznali sociálno-ekonomickú situáciu detí. Komunikáciu s učiteľmi v základných školách (prípadne špeciálnych základných školách) zabezpečovali riaditeľky MŠ (v projektovej pozícii koordinátoriek inkluzívneho vzdelávania) prípadne iní poverení členovia. Pri oboch skupinách bol dotazník vyplňaný na základe osobného rozhovoru, ktorého výsledky boli zaznamenané do dotazníka. Vyplnené dotazníkové hárky boli ďalej spracované (prepis, kódovanie a i.), pričom dáta o samotných deťoch boli anonymizované.

Výber rodín bol na rozhodnutí samotnej MŠ, ktorá mala zabezpečiť dáta o dvoch až štyroch deťoch, ktoré absolvovali minimálne jeden celý školský rok v materskej škole. Podmienkou bolo nevyberať si len integrované rodiny, kde by bola realizácia zberu dát pravdepodobne jednoduchšia (napr. bývajú bližšie k centru obce a p.), ale bezpodmienečne zapojiť do rozhovorov rodiny, ktorých deti najviac mohli profitovať z absolvovania predprimárneho vzdelávania (napr. zrýchliť rozvoj niektorých kognitívnych funkcií, získanie dôležitých návykov hygienických, stravovacích, spoločenských a i.). Keďže projekt PRIM sa realizoval v dvoch fázach (prvé deti absolvovali školský rok v MŠ už roku 2018/2019) niektoré deti zapojené do dotazníka sú absolventi predchádzajúcej fázy.

Príklady odpovedí a tvorba údajov

Dotazník, s ktorým v štúdiu pracujeme, je tvorený dvomi časťami: 1. časť pozostáva z odpovedí rodiča a 2. časť z odpovedí učiteľa. V analýze pracujeme s oboma, no upozorňujeme, na odlišné motivácie týchto skupín pri odpovediach.

Prvá časť dotazníku pozostávala z otvorených a poloopených otázok. Za poloopenú otázku považujeme otázku, pri ktorej existuje určitá voľnosť odpovede, no odpoveď je čiastočne vopred štruktúrovaná. Príkladom poloopenej otázky je 2. otázka pre rodiča: „Kolko má teraz [dieťa] rokov?“. Tvorba dát z tohto typu otázok je zrejmejšia.

Naopak, za otvorenú otázku považujeme typ otázky, bez vopred známej štruktúry. Typickým príkladom takejto odpovede je odpoveď na otázku č. 15: „Ako sa mu [dieťaťu] páči v škole? Teší sa do školy? Rozpráva vám ako bolo v škole? Pochváli sa keď má dobré známky alebo pochvalu?“

Pri otvorenom type otázok bolo preto odpovede potrebné kategorizovať pre ich ďalšie spracovanie. Z väčšiny odpovedí bola vytvorená binárna kategória v zmysle „1 - pozitívna odpoveď“, respektíve „0 - negatívna odpoveď“. Príkladom pozitívnej odpovede je odpoveď: „Áno, páči sa jej v škole, je šikovná, rada sa učí a všetko nám hovorí“. Príkladom negatívnej odpovede je potom: „V škole si ťažko zvykal, nechcel tam chodiť“.

Výnimkou je odpoveď rodiča resp. učiteľa ohľadne prospechu. Tu boli vytvorené tri kategórie: 1. kategória – výborný prospech; 2. kategória – priemerný prospech; 3. kategória - nevyhovelo/a. Príkladom odpovede v 1. kategórii je: „Výborné čítanie, matematika na veľmi dobrej úrovni, prospel s vyznamenaním.“. V 2. kategórii potom napríklad: „má nedostatky“ a v 3. kategórii je príkladom odpovede: „Vcelku šikovný ak chce, ale opakuje ročník“.

Upozorňujeme, že tvorba kategórií je náchylná na chybovosť, nakoľko sa jedná o arbitrárne určenie a nie všetky odpovede majú jednoznačnú negatívnu alebo pozitívnu správu, respektíve sú jednoznačne zaradené do troch kategórií prospechu. Predpokladáme, že takáto chybovosť vedie k zníženiu rozdielov vo výsledkoch medzi porovnávanými skupinami a tým pádom znižuje štatistickú presnosť výsledkov.

Tabuľka 1 uvádza kompletný zoznam premenných, s ktorými ďalej v analýze pracujeme. Uvádza tiež krátky popis merania a množinu možných odpovedí. Posledný stĺpec tabuľky zobrazuje podiel odpovedí pre konkrétnu otázku z celkového počtu 295 vyplnených dotazníkov.

Kým pri odpovediach rodičov nepozorujeme, že by odpovede systematicky chýbali, odpovede učiteľov pri približne jednej štvrtine dotazníkov nie sú uvedené a nebolo ich preto možné spracovať do štúdie.

V závislosti od podielu odpovedí využívame štúdiu, pri rôznych čiastkových analýzach, rôzny počet respondentov. To znamená, že pri odpovediach, kde máme k dispozícii vyšší počet odpovedí, využívame všetky odpovede. Komplexnejšie modely neskôr sú závislé od najmenšieho počtu odpovedí.

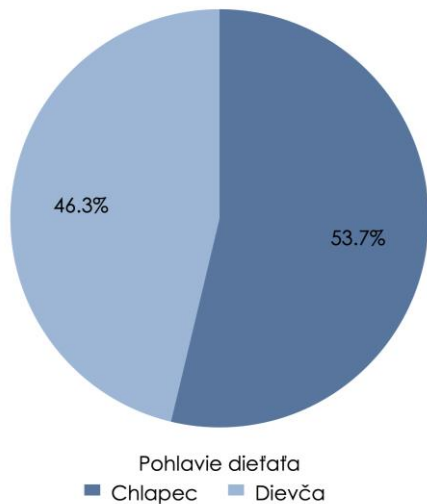
Tabuľka 1: Zoznam kategorizovaných premenných a množiny odpovedí

Názov premennej	Vysvetlivka (spôsob merania)	Podiel odpovedí z 295 respondentov
Pohlavie	Dievča/chlapec (ak neuvedené priamo, určené podľa prechylovania)	100%
Vek	Priamo z dotazníka, číslo	98%
Trieda	Priamo z dotazníka – berie sa absolvovaná trieda (1,2,3,4)	97%
Návšteva MŠ	Počet rokov strávených v MŠ (1,2,3,4)	97%
Asistent	Rodič uvádza, že v MŠ s dieťaťom pracoval asistent (ANO/ NIE)	98%
Špeciálny pedagóg v MŠ	Rodič uvádza, že v MŠ s dieťaťom pracoval špeciálny pedagóg (ANO/ NIE)	96%
Počet súrodencov	Rodič uvádza počet súrodencov, číslo	96%
Matka zamestnaná	Rodič uvádza, či je matka zamestnaná (ANO/ NIE)	93%
Otec zamestnaný	Rodič uvádza, či je otec zamestnaný (ANO/ NIE)	93%
Matka vzdelanie	Rodič uvádza vzdelanie matky (Nedokončená ZŠ; Špeciálna ZŠ; ZŠ; SŠ (s maturitou aj bez spolu); VŠ)	93%
Otec vzdelanie	Rodič uvádza vzdelanie otca (Nedokončená ZŠ; Špeciálna ZŠ; ZŠ; SŠ (s maturitou aj bez spolu); VŠ)	85%
Miesto na učenie	Rodič uvádza, či má dieťa samostatné miesto na učenie (ANO/ NIE). Ak kuchynský stôl, potom ANO	96%
Voda	Rodič uvádza, či majú v dome vodovod (ANO/ NIE). Ak vlastná studňa potom NIE.	96%
Elektrina	Rodič uvádza, či majú pripojenie k elektrine (ANO/ NIE). Ak pripojenie s iným rodinným príslušníkom, potom NIE.	96%
Vlastná posteľ	Rodič uvádza, či dieťa spí na jednej posteli s iným rodinným príslušníkom (ANO/ NIE). Ak s matkou, potom ANO.	97%
Kladný vzťah rodič	Rodič uvádza, či má dieťa kladný vzťah ku škole (ANO – kladný/ NIE - negatívny)	96%
Pravidelná dochádzka rodič	Rodič uvádza, či má dieťa pravidelnú dochádzku (ANO/ NIE)	96%
Priatelia majoritné rodič	Rodič uvádza, či má dieťa soc. kontakty aj z majoritného prostredia (ANO/ NIE)	96%
Mimoškolské aktivity rodič	Rodič uvádza, či má dieťa mimoškolské aktivity, alebo či vystupuje za školu (ANO/ NIE)	96%
Problémy rodič	Rodič uvádza, či má dieťa iné ako bežné problémy v škole napr. bitky (ANO/ NIE)	96%

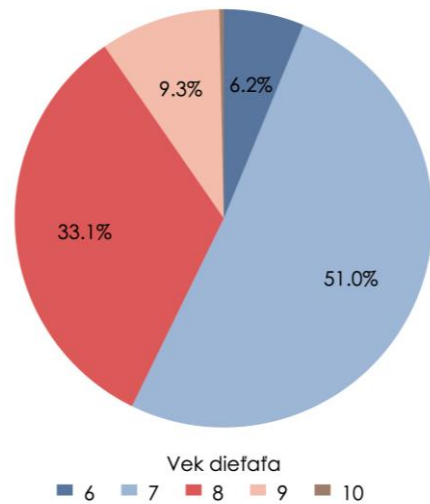
Prospech rodič	Rodič uvádza prospech dieťaťa. Zaznamenané na škále 1-veľmi dobrý, 2-dobrý, 3- prepadá/preradené do ŠZŠ	95%
Asistent rodič	Rodič uvádza, či s dieťaťom v ZŠ pracuje asistent (ANO/ NIE)	94%
Špeciálny pedagóg v ZŠ rodič	Rodič uvádza, či s dieťaťom v ZŠ pracuje špeciálny pedagóg napr. logopéd (ANO/ NIE)	94%
Pravidelná dochádzka učiteľ	Učiteľ uvádza, či má dieťa pravidelnú dochádzku (ANO/ NIE)	76%
Priatelia z majoritného pros. učiteľ	Učiteľ uvádza, či má dieťa soc. kontakty aj z majoritného prostredia	75%
Mimoškolské aktivity učiteľ	Učiteľ uvádza, či má dieťa mimoškolské aktivity, alebo či vystupuje na školských podujatiach (ANO/ NIE)	76%
Problémy učiteľ	Učiteľ uvádza, či má dieťa iné ako bežné vých. problémy (ANO/ NIE)	75%
Prospech učiteľ	Učiteľ uvádza prospech dieťaťa. Zaznamenané na škále 1-veľmi dobrý, 2-dobrý, 3- prepadá/preradené do ŠZŠ	74%
Asistent učiteľ	Učiteľ uvádza, či s dieťaťom v ZŠ pracuje asistent (ANO/ NIE)	74%
Špeciálny pedagóg učiteľ	Učiteľ uvádza, či s dieťaťom v ZŠ pracuje špeciálny pedagóg napr. logopéd (ANO/ NIE)	73%

Základné opisné štatistiky

Obrázok 2 zobrazuje približne rovnomerné rozdelenie medzi dievčatá a chlapcov vo vzorke respondentov dotazníkov s miernym vychýlením k počtu chlapcov. Nie pre všetky pozorovania sa podarilo identifikovať pohlavie. To bolo určené buď priamo prostredníctvom mena na hárku, alebo nepriamo, prostredníctvom prechyľovania v odpovediach rodičov alebo učiteľov. Pri 27 z celkového počtu 295 odpovedí, to je asi 9 % odpovedí, sa nepodarilo z dotazníku jednoznačne určiť pohlavie dieťaťa.

Obrázok 2: Rozdelenie odpovedí podľa pohlavia dieťaťa

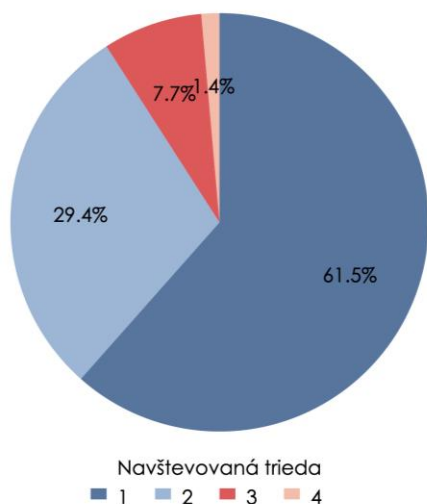

Obrázok 1: Rozdelenie odpovedí podľa veku dieťaťa

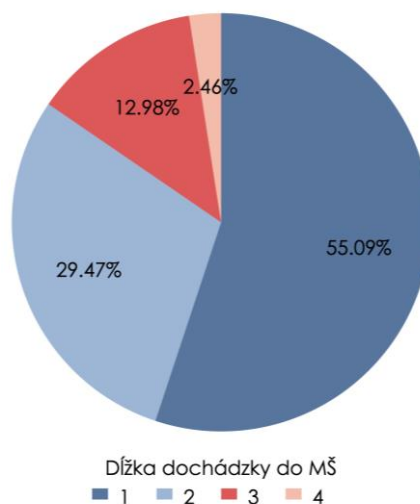
Druhou základnou charakteristikou je vek dieťaťa. Distribúcia veku je znázornená na Obrázok 1. Priemerný vek bol sedem rokov a šesť mesiacov, väčšina detí patrila do kategórie sedem ročných. Najvyšší vek - desať rokov - bol uvedený rodičmi pri jedinom dieťati. Najmladšie deti vo vzorke mali šesť rokov a tvorili niečo viac ako 6 % zo všetkých skúmaných detí.

Obrázok 4 informuje o navštevovanej triede dieťaťa, pričom sa brala aktuálna ukončená trieda. Preto napríklad, ak zber prebiehal v letných mesiacoch a rodič uviedol, že dieťa ide do druhej triedy, priradená mu bola jednotka na základe najvyššej ukončenej triedy. Väčšina z detí (61,5 %) navštevovala alebo ukončila najviac prvú triedu ZŠ. Približne jedna tretina detí ukončila alebo navštevovala druhú triedu. 22 detí navštevovalo alebo ukončilo tretiu triedu a štyri z detí štvrtú triedu ZŠ.

Deti zo skúmanej vzorky chodili v priemere do MŠ jeden rok a osem mesiacov, pričom mierne viac ako jedna polovica, navštevovala MŠ práve jeden rok. Približne jedna tretina detí potom dva roky. 15 % z detí navštevovalo MŠ tri a viac rokov. Jedná sa o hlavnú premennú nášho záujmu. Vysoká heterogenita v dochádzke do MŠ nám neskôr umožní spoľahlivo určiť vzťah medzi dochádzkou do MŠ a výstupmi vo vzdelávaní detí, teda napríklad dochádzkou alebo prospechom dieťaťa na ZŠ.

Obrázok 4: Rozdelenie odpovedí podľa navštevovanej triedy ZŠ

Obrázok 3: Rozdelenie odpovedí podľa dochádzky do MŠ

Výsledky

Nasledujúca kapitola prezentuje výsledky štatistickej analýzy vplyvu predprimárneho vzdelávania na ďalšie vzdelávacie dráhy detí z marginalizovaných rómskych komún, zapojených do Národného Projektu PRIM II.

V prvej časti sledujeme vzťah medzi sociálno-ekonomickým zázemím detí a výstupmi vo vzdelávaní respektíve dochádzkou do MŠ a ZŠ u zapojených detí. Zaujímajú nás ostatné faktory ktoré môžu mať vplyv na nami skúmané výsledky vo vzdelávaní a na hlavnú vysvetľujúcu premennú, teda dĺžka dochádzky do MŠ.

Druhá časť kapitoly je venovaná vplyvu dĺžky predprimárneho vzdelávania na sociálne väzby a kontakty zapojených detí v ďalšom vyučovacom procese a ich mimoškolské aktivity. Následne prezentujeme výsledky v podobe vzťahu medzi predprimárnym vzdelávaním a ďalšími vzdelávacími dráhami žiakov z MRK, t.j. prospech a dochádzka.

V poslednej časti používame regresnú analýzu, ktorá nám umožňuje kontrolovať o iné pozorované faktory ovplyvňujúce vzdelávacie výsledky detí a určiť presnejšie vzťah medzi dĺžkou dochádzky do MŠ a ďalšími vzdelávacími dráhami detí.

Socio-ekonomické zázemie detí

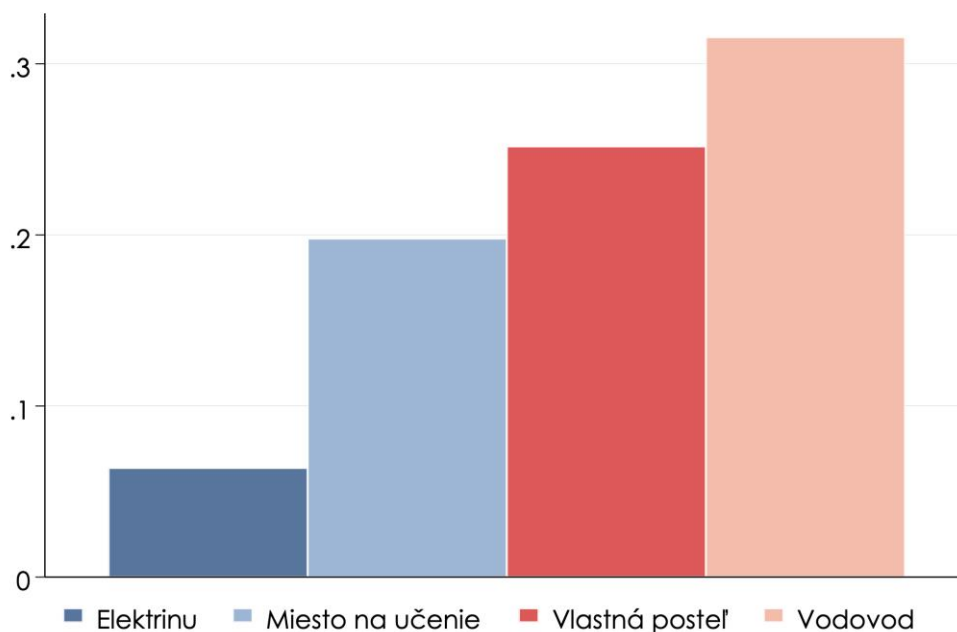
V tejto časti testujeme nasledovné hypotézy o tom, že deti, ktoré pochádzajú z sociálno-ekonomicky horšieho prostredia

1. mali kratšiu dochádzku do MŠ, v porovnaní s deťmi z lepšie zabezpečeného prostredia,
2. mali horší prospech na základnej škole, (napr. nižšiu mieru opakovania ročníku) ako deti z lepšie zabezpečeného prostredia.

Sociálno-ekonomické prostredie detí máme možnosť posúdiť prostredníctvom vybavenia domácnosti (pripojenie k vodovodu, zapojenie do distribučnej siete elektrickej energie, vlastnej postele a miesta na učenie). Okrem toho odhadujeme situáciu detí prostredníctvom vzdelania rodičov a ich zapojenia na trhu práce. Nakoniec posudzujeme veľkosť domácností počtom

súrodencov. Ako sa ukáže neskôr, práve veľkosť domácnosti je dôležitý determinant ich účasti v predprimárnom vzdelávaní a ďalších vzdelávacích dráh detí.

Každý tretí rodič uviedol, že v domácnosti nemajú prístup k tečúcej vode. Každé štvrté dieťa, zo zapojenej domácnosti zdieľa posteľ s iným členom domácnosti. Jedno z piatich detí nemá vlastné miesto na učenie a nemá ani možnosť učiť sa v iných spoločných priestoroch (napríklad využiť kuchynský stôl). Viac ako 6 % domácností nie je pripojených do elektrickej siete.

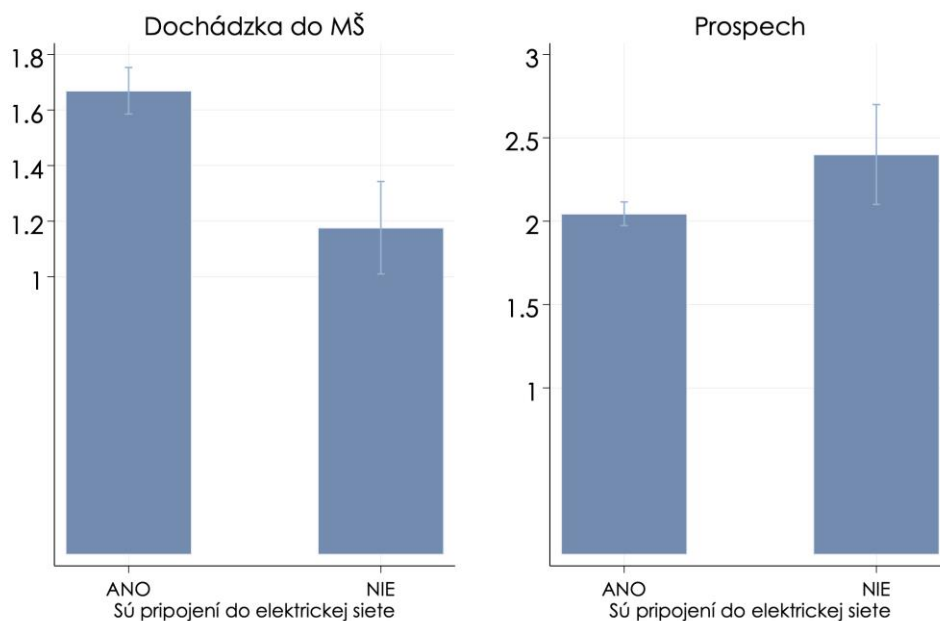

Obrázok 5: Sociálno-ekonomický zázemie skúmaných detí

Sociálno-ekonomické zázemie detí, napriek dlhodobým snahám o rovnosť šancí a príležitostí, predurčuje vzdelávacie dráhy detí počas povinnej školskej dochádzky no determinuje už ich účasť na predprimárnom vzdelávaní.

Deti z domácností s vlastnou prípojkou do elektrickej siete mali v priemere o šesť mesiacov dlhšiu dochádzku do MŠ v porovnaní s deťmi z domácností bez pripojenia. Obrázok 6 prezentuje vzťah medzi pripojením domácností do elektrickej siete a dochádzkou do MŠ (ľavý obrázok), respektíve prospedom v škole (pravý obrázok).

Deti zo skupiny s pripojenou domácnosťou zároveň neskôr dosahovali lepšie výsledky v škole. Ak ich prospech hodnotíme na škále 1 – výborné, 2 – priemerné, 3 – nepospelo, deti zo skupiny s vlastnou elektrickou prípojkou v domácnosti zaznamenali priemerné hodnotenie 2. Deti z domácností bez pripojenia do siete mali priemerné hodnotenie 2,4. V skupine bez pripojenia nepospelo alebo opakovalo ročník až šesť detí z desiatich. V skupine s pripojením do siete nepospeli alebo opakovali ročník iba dve deti z desiatich.

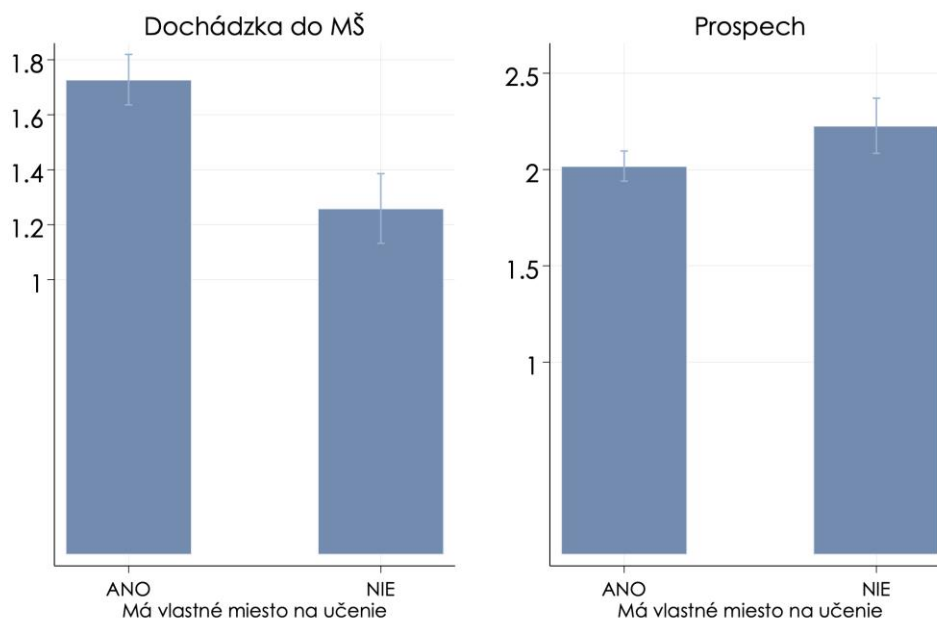

Obrázok 6: Pripojenie do elektrickej siete a ukazovatele vzdelávania

Deti z domácností, v ktorých majú vlastné miesto na učenie, sú zároveň tie deti, ktoré mali dlhšiu dochádzku do MŠ a neskôr mali na základnej škole lepší prospech. Pozorujeme teda podobné výsledky, ako pri zapojení do elektrickej siete (Obrázok 7). Tieto výsledky sú zároveň vzhľadom na početnosť odpovedí robustnejšie v porovnaní s predchádzajúcou informáciou.

Dieťa zo skupiny, ktoré majú, vlastné miesto na učenie navštevovalo materskú školu v priemere rok aj osem mesiacov v porovnaní s deťmi bez vlastného miesta na učenie, ktoré chodili do materskej školy iba jeden rok a dva mesiace. Aj v tomto prípade je rozdiel pol roka predprimárneho vzdelávania medzi týmito skupinami detí.

Rozdiely pozorujeme aj pri neskoršom prospechu na základnej škole. Priemerný prospech detí pri nami zvolenej stupnici zo skupiny tých, ktoré majú vlastné miesto na učenie je 2. Deti, ktoré nemajú vlastné miesto na učenie, majú horší prospech o 0.2 bodu. Zo skupiny bez vlastného miesta na učenie prepadá, alebo v minulosti neprospele viac ako 40 % detí v porovnaní s 25 % detí, ktoré majú v domácnosti vlastné miesto na učenie.

Obrázok 7: Vlastné miesto na učenie a ukazovatele vzdelávania

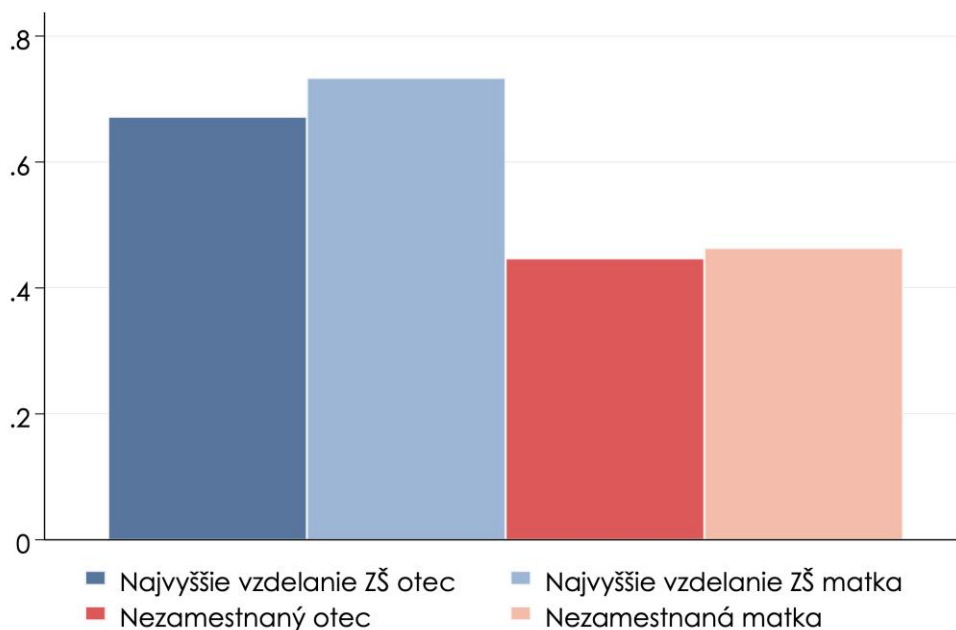
Deti z domácností s prístupom k tečúcej vode navštevovali MŠ v priemere o päť mesiacov dlhšie, ako deti bez tečúcej vody v domácnosti. Rovnaký rozdiel existuje aj pri deťoch ktoré majú vlastnú posteľ v porovnaní s tými, ktoré posteľ zdieľajú s iným členom domácnosti. Tieto faktory sa preto javia rovnako dôležité pre prospech respektíve pre predikciu dochádzky do MŠ ako predchádzajúce, zobrazené na grafoch.

Rovnako tak vidno rozdiely medzi skupinami aj pri prospechu. Deti z domácností s prípojkou k obecnému vodovodu dosahovali v priemere lepšie výsledky (1,88) v porovnaní s deťmi z druhej skupiny (2,12). O niečo menší rozdiel existuje medzi skupinami detí s vlastnou posteľou a bez. Deti ktoré zdieľajú posteľ s iným členom domácnosti mali však stále zhoršení prospech (2,1) v porovnaní s deťmi, ktoré majú vlastnú posteľ (1,92).

Okrem vybavenia je sociálno-ekonomické zázemie detí determinované najmä vzdelaním a príjmom rodičov. Rozdelenie odpovedí podľa vzdelania a práce sú zobrazené na Obrázok 8

Najvyššie ukončené vzdelanie základné má 73 % matiek a 67 % otcov. Do tejto skupiny však patria aj tí rodičia, ktorí nemajú ukončené ani základné vzdelanie, respektíve ukončili špeciálnu základnú školu. Pre porovnanie vysokoškolské vzdelanie má ukončené iba 1,7 % matiek a 0,7 % otcov.

Zo skúmanej vzorky pracuje iba 45 % otcov a 46 % matiek. Každá tretia matka odpovedala že je na rodičovskej alebo materskej dovolenke. Medzi vzdelaním a zapojením sa na trh práce prirodzene pozorujeme podobné štatistiky.

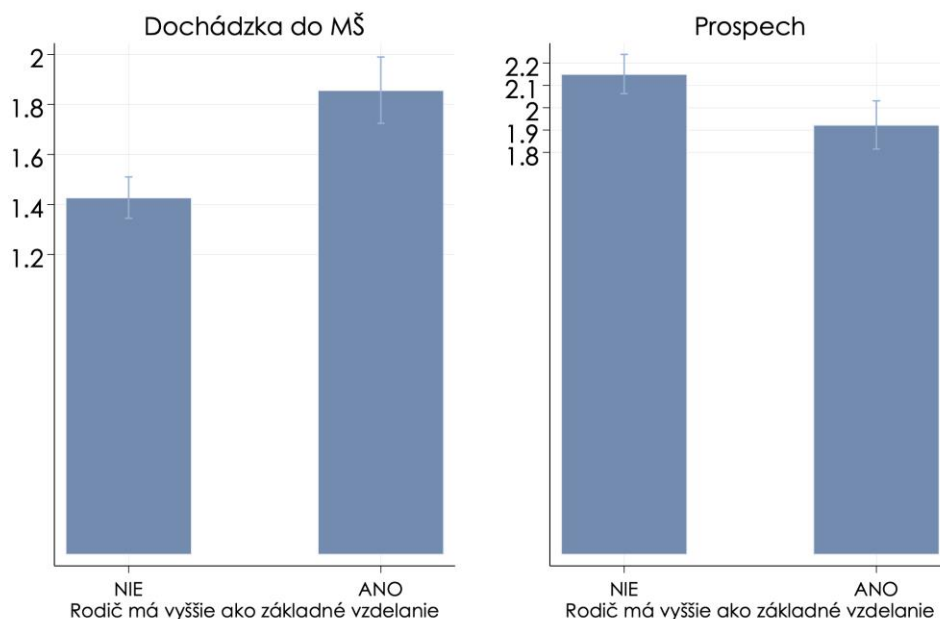

Obrázok 8: Vzdelanie a zamestnanie rodičov

Aj pri vzdelaní, respektíve zamestnaní, rodičov vidno vzťah s dĺžkou predprimárneho vzdelávania a následného prospechu na základnej škole. Obrázok 9 prezentuje vzťah medzi vzdelaním rodičov a dochádzkou do MŠ (ľavý obrázok) a následným prospechom dieťaťa v ZŠ (pravý obrázok).

Deti, ktorých aspoň jeden z rodičov má ukončené vyššie ako základne vzdelanie (to je stredné alebo vysoké), navštevovali materskú školu v priemere o päť mesiacov dlhšie, ako deti, ktorých ani jeden z rodičov nemá vyššie ako základné vzdelanie. Rovnaké výsledky pozorujeme aj pri prospechu kategorizovanom do troch skupín.

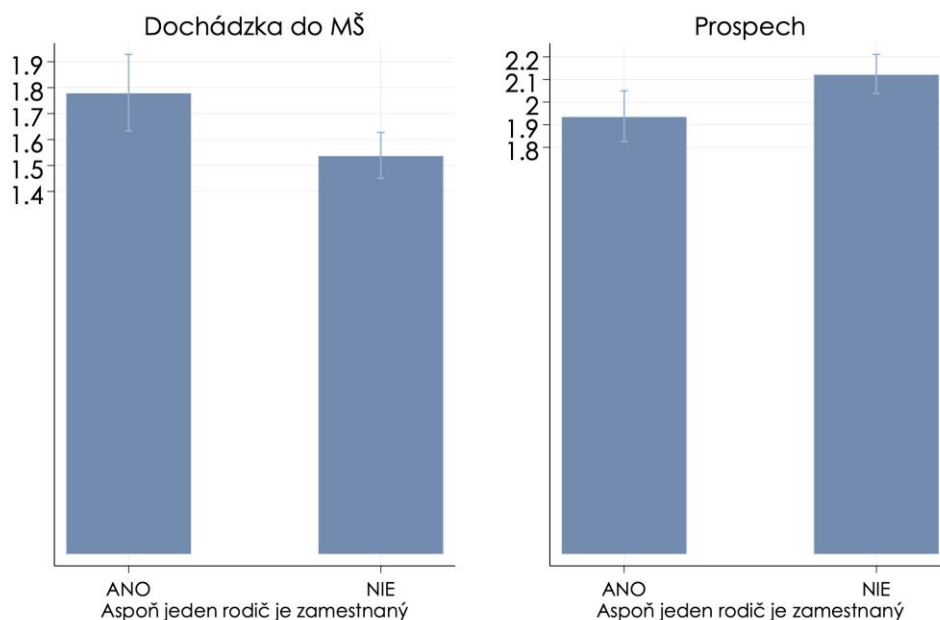
Deti z rodín v ktorých je aspoň jeden rodič s vyšším ako základným vzdelaním, dosiahli lepšie hodnotenie od učiteľov, ako deti z v ktorých ani jeden z rodičov nemá ukončené vyššie ako základné vzdelanie. Rozdiel v podiele detí, ktoré neprospeli alebo opakujú ročník, je približne desať percentuálnych bodov v prospech detí, pri ktorých ani jeden rodič nemá vyššie ako základné vzdelanie.

Obrázok 9: Vzťah medzi vzdelaním rodičov a výsledkami vo vzdelávaní

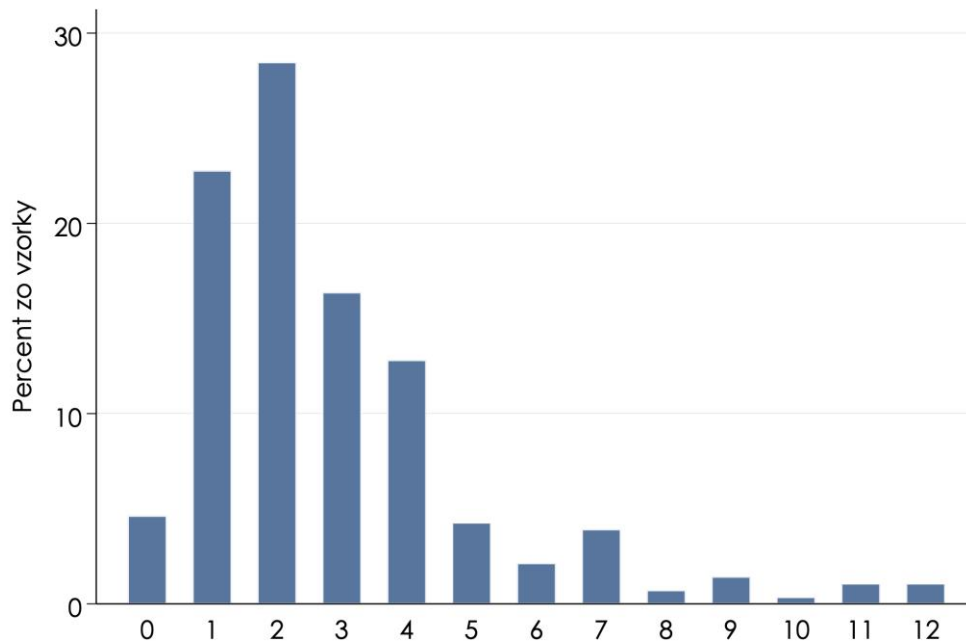
Deťi z rodín, kde je aspoň jeden rodič zamestnaný, chodili v priemere o štyri mesiace dlhšie do materskej školy v porovnaní s deťmi z rodín, kde nepracuje ani jeden z rodičov. Sledujeme teda podobné výsledky vo vzťahu medzi vzdelaním rodičov a dochádzkou do MŠ, ako zapojením sa rodičov na trh práce a dochádzkou detí do MŠ.

Tak isto pri prospechu pozorujeme rozdiel medzi skupinami. Prospech je mierne lepší v prípade detí z rodín s aspoň jedným pracujúcim rodičom v porovnaní s tými, ktorých rodičia nepracujú.

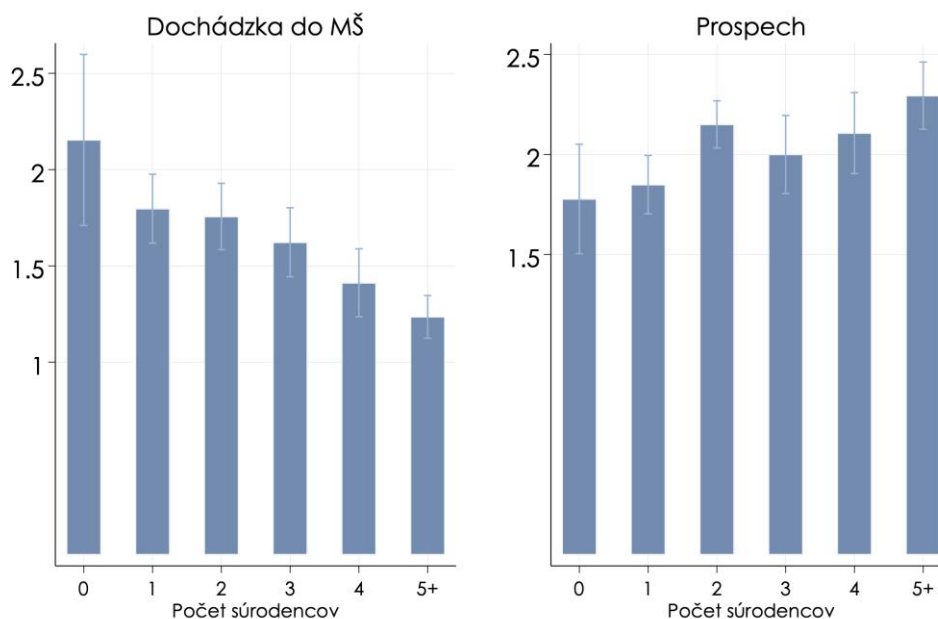
Obrázok 10: Vzťah medzi zamestnaním rodičov a výsledkami vo vzdelávaní

Posledným prezentovaným rozmerom sociálno-ekonomického prostredia je veľkosť domácnosti meraná počtom súrodencov. Približne 5 % skúmaných detí nemá žiadneho súrodenca. Väčšina detí (necelých 65 %) má aspoň jedného a maximálne troch súrodencov. Približne 30 % detí má viac ako štyroch súrodencov.

Obrázok 11: Distribúcia počtu súrodencov vo vzorke

Deti, ktoré mali menej ako troch súrodencov navštevovali v priemere materskú školu rok a osem mesiacov. Na rozdiel od toho deti s päť a viac súrodencami navštevovali MŠ o približne o pol roka kratšie. Počet súrodencov je silný determinant dochádzky do MŠ a neskoršieho prospechu v ZŠ v rámci skúmanej vzorky detí. Ľavá časť Obrázok 12 zobrazuje trend vzťahu počtu súrodencov a dochádzky do MŠ. Treba však dodať, že dôvody prečo majú tieto deti nižšiu dochádzku do MŠ môžu byť rôzne, jedným z nich môže byť aj opatrovanie mladších súrodencov staršími v rámci jednej domácnosti.

Obrázok 12: Vzťah medzi počtom súrodencov a výsledkami vo vzdelávaní

Zo slovného hodnotenia učiteľov vyplýva, že deti ktoré majú väčší počet súrodencov, dosahujú v priemere horšie výsledky na ZŠ, ako deti s menším počtom súrodencov. Pravá strana Obrázok 12 prezentuje vzťah medzi počtom súrodencov a výsledkami v ZŠ. Zo skupiny detí s počtom súrodencov menej ako štyria neprosperovalo alebo opakovalo ročník jedno dieťa z piatich v porovnaní so skupinou detí s päť a viac súrodencami, kde neprosperovalo alebo v minulosti opakovalo ročník každé tretie dieťa.

Sociálne kontakty detí

V nasledujúcej časti hodnotíme vzťah predprimárneho vzdelávania a sociálnych kontaktov detí. V prvom rade, hodnotíme inklúziu detí z marginalizovaných rómskych komunití do majoritnej skupiny. V druhom rade sociálne kontakty meriame nepriamo, prostredníctvom zapojenia sa do mimoškolských aktivít.

Overujeme, či deti, ktoré absolvovali viac ako jeden rok v MŠ

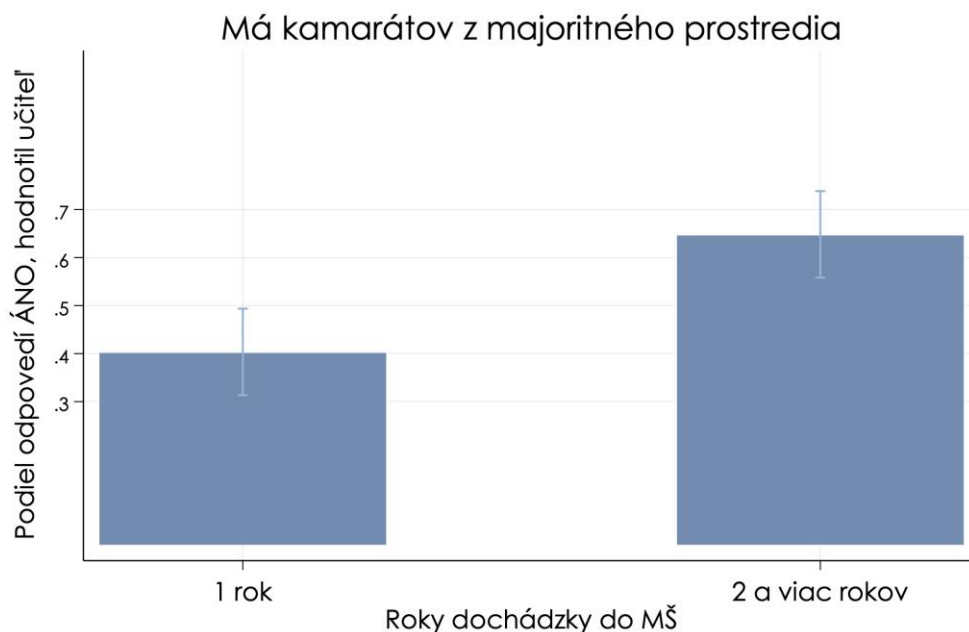
1. majú častejšie priateľov aj z majoritného prostredia
2. sa častejšie zapájali do mimo vyučovacích aktivít (krúžky, vystúpenia),

ako deti, ktoré navštevovali MŠ práve jeden rok.

Obrázok 13 prezentuje jednoduchý vzťah podielu odpovedí „áno“ na otázku, či má dieťa zapojené do NP PRIM II kamarátov z majoritného prostredia a to podľa dĺžky dochádzky do materskej školy v dvoch kategóriách: deti ktoré chodili do MŠ práve jeden rok a deti, ktoré navštevovali MŠ viac ako jeden rok.

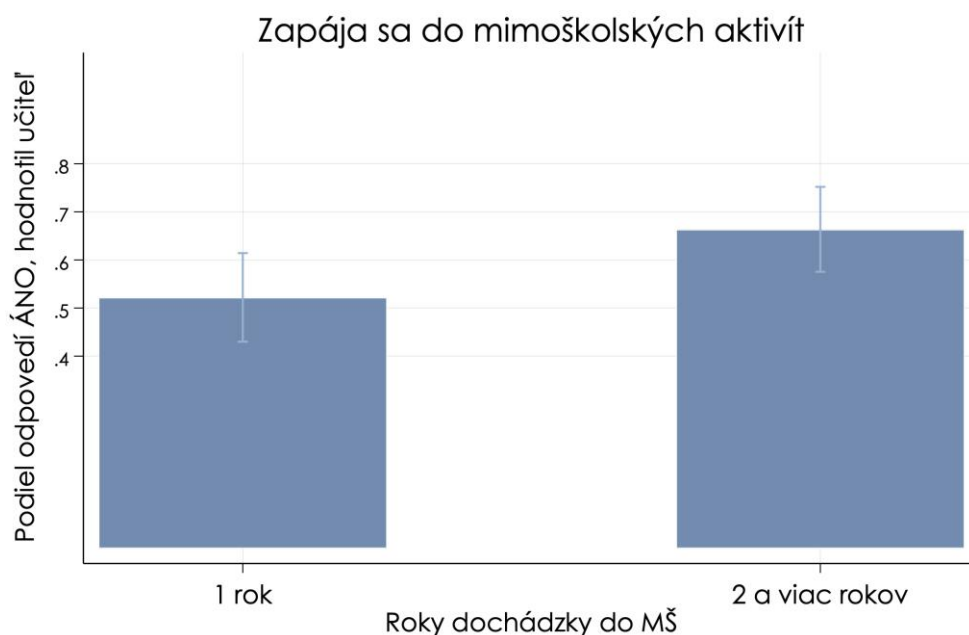
Deti, ktoré navštevovali MŠ práve jeden rok majú v priemere, podľa vyjadrení učiteľov, menej často kamarátov z majoritného prostredia v porovnaní s deťmi s dlhšou dochádzkou do MŠ. V priemere 40 % detí má kamarátov aj z majoritného prostredia ak navštevovalo MŠ práve jeden rok.

Naproti tomu, deti z druhej skupiny, ktoré navštevovali MŠ dlhšie ako jeden rok, mali kamaráta alebo kamarátku z majoritného prostredia častejšie. Približne pri 65 % deťoch z tejto skupiny učitelia uviedli, že majú sociálne kontakty aj z majoritného prostredia.

Obrázok 13: Vzťah dĺžky dochádzky do MŠ a sociálnych kontaktov

Určitý vzťah medzi dvoma kategóriami podľa dĺžky dochádzky do MŠ pozorujeme aj pri hodnotení zapojenia sa do mimoškolských aktivít. Tento rozdiel však nie je štatisticky významne odlišný na intervale spoľahlivosti 95 %. V kategórii detí s dochádzkou práve jeden rok do MŠ sa zúčastňuje mimoškolských aktivít približne 52 % z týchto detí v porovnaní so 66 % z detí, ktoré chodili do MŠ viac ako jeden rok.

Obrázok 14: Vzťah dĺžky dochádzky do MŠ a mimoškolských aktivít

Vzdelávacie výsledky a dochádzka

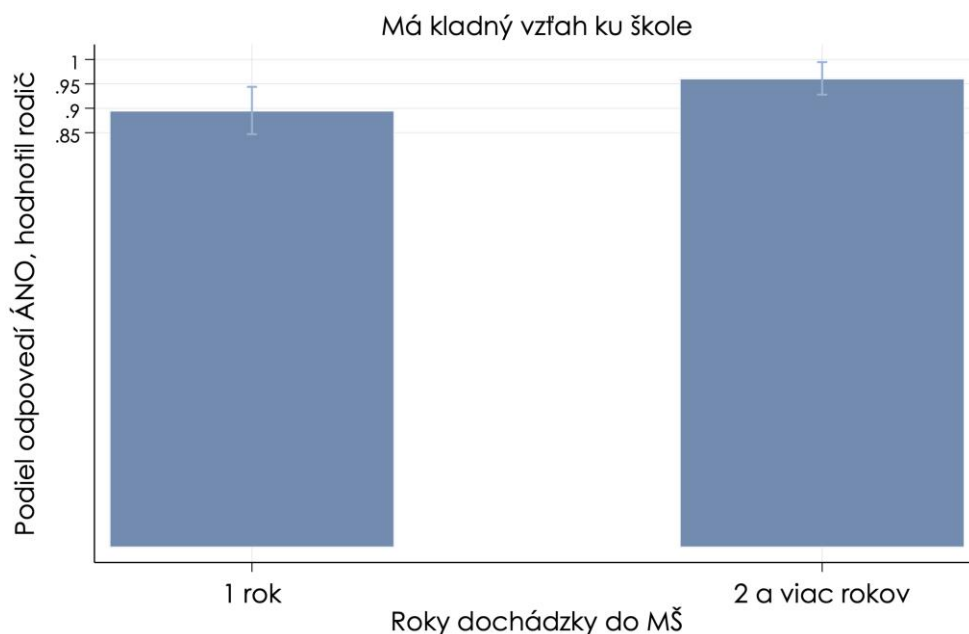
Hlavný vplyv dĺžky predprimárneho vzdelávania je očakávaný na ďalšie vzdelávacie dráhy detí – na prospech, dochádzku, absenciu problémov v správaní a celkovo kladný vzťah ku škole. Na tri zo štyroch týchto otázok odpovedali rodičia aj učitelia. V tých prípadoch hodnotíme iba odpovede učiteľov. Pri otázke ohľadne vzťahu ku škole odpovedali iba rodičia.

V tejto časti testujeme hypotézy o tom, že deti ktoré navštevovali MŠ viac ako jeden rok:

1. majú pozitívnejší vzťah ku škole
2. majú menej často iné, ako bežné výchovné problémy,
3. majú pravidelnejšiu dochádzku do základnej školy
4. dosahujú lepšie výsledky vo vzdelávaní

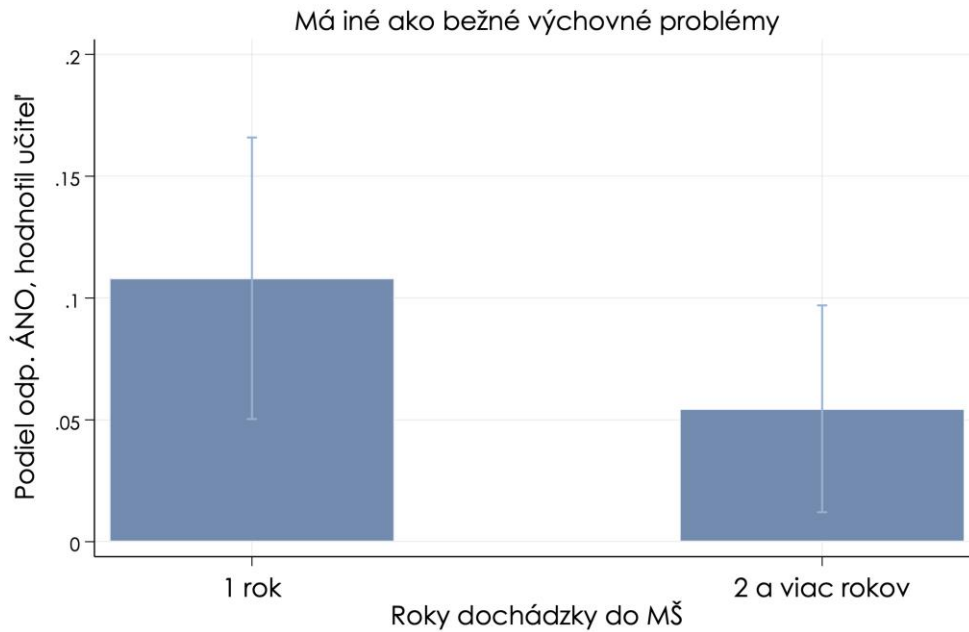
v porovnaní s deťmi s ročnou dochádzkou do MŠ.

V otázke kladného vzťahu u detí z dvoch porovnávaných skupín, na základe odpovedí od rodičov, nepozorujeme štatistické rozdiely (Obrázok 15). Pri oboch skupinách v priemere 9 z 10 rodičov označilo, že skúmané dieťa má kladný vzťah ku škole.

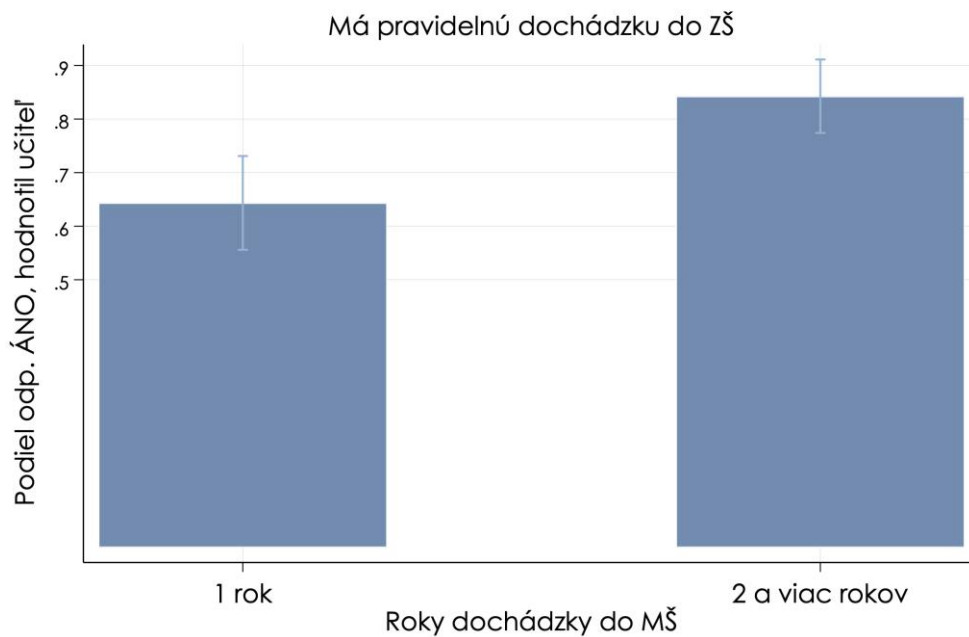
Obrázok 15: Vzťah dĺžky dochádzky do MŠ a kladného vnímania ZŠ

Podobný výsledok je aj pri zaznamenaných iných, ako bežných výchovných problémoch. V tomto prípade sú informácie poskytnuté učiteľmi. Zo skupiny, s ročnou dochádzkou do MŠ, 10 % detí bolo označených ako tie s vážnejšími problémami vo výchove. Pri skupine detí s dlhšou dochádzkou podiel klesol o približne päť percentuálnych bodov. Rozdiel však vzhľadom na veľkosť vzorky nie je štatisticky významne odlišný od nuly.

Obrázok 16: Vzťah dĺžky dochádzky do MŠ a frekvencie iných ako bežných vých. Problémov

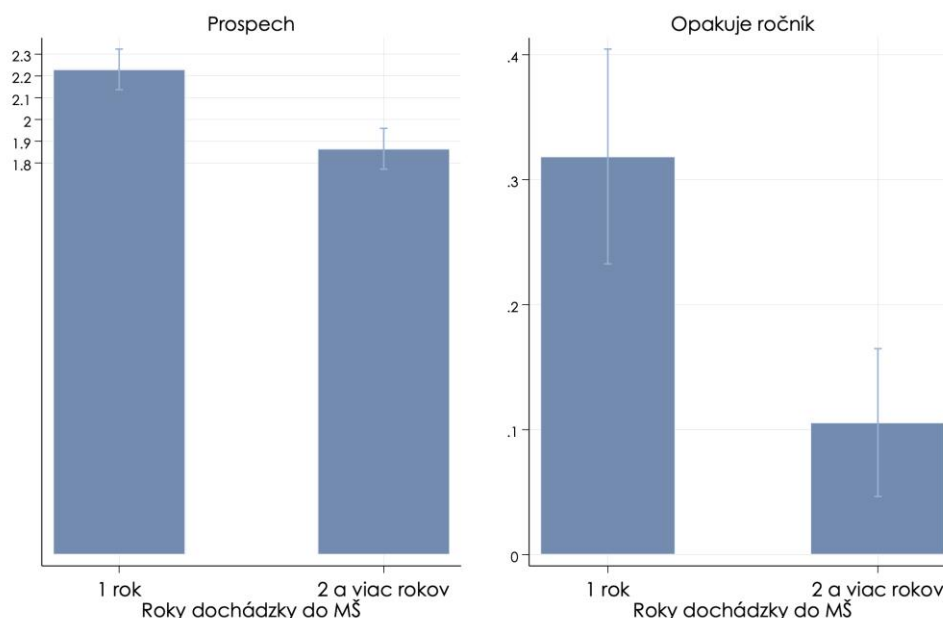
64 % z detí, ktoré navštevovali MŠ práve jeden rok má podľa učiteľov pravidelnú dochádzku. Pri deťoch, ktoré navštevovali MŠ dlhšie, tento podiel vzrástol o takmer dvadsať percentuálnych bodov na 84 %. Tento rozdiel je štatisticky významne odlišný od nuly. To znamená, že deti zo skupiny s dlhšou účasťou v predprimárnom vzdelávaní majú štatisticky signifikantne pravidelnejšiu dochádzku, na základe výpovedí ich učiteľov, v porovnaní s deťmi zo skupiny s ročnou dochádzkou do MŠ. Pri odpovediach nerozlišujeme dôvody absencie a preto sem spadajú aj choroby a inak ospravedlnené hodiny.

Obrázok 17: Vzťah dochádzky do MŠ a pravidelnosti dochádzky do ZŠ

Okrem dochádzky majú deti zo skupiny s dlhšou účasťou v predprimárnom vzdelávaní aj lepší prospech a s nižšou pravdepodobnosťou opakujú ročník (Obrázok 18). Pri kategorizovanom hodnotení na základe ústnych odpovedí učiteľov, kde 1 znamená vynikajúce výsledky, 2 priemerné výsledky a 3 neprospeš, majú deti zo skupiny jednoročnej dochádzky do MŠ priemerné hodnotenie podľa vyjadrení učiteľov 2,2. Deti, ktoré navštevovali MŠ dva a viac rokov mali priemerné hodnotenie na úrovni 1,9. Aj v tomto prípade je rozdiel významne odlišný od nuly.

Asi jedno z desiatich detí opakovalo ročník, ak patrilo do skupiny, ktorá chodila do materskej školy dlhšie ako dva roky. Naopak, až každé tretie dieťa opakovalo ročník, ak bolo súčasťou predprimárneho vzdelávania iba jeden rok. Rozdiely medzi deťmi sú v tomto prípade výraznejšie, ak berieme iba odpovede z kategórie 3, t.j. podiel detí, ktoré opakujú alebo opakovalo ročník.

Obrázok 18: Vzťah dĺžky dochádzky do MŠ a prospechu v ZŠ

Ďalšie vzdelávacie dráhy detí

V doterajšej grafickej analýze sme hodnotili jednoduché porovnanie priemerov podľa kategórií (napríklad podľa dĺžky dochádzky do MŠ). Takáto metóda hodnotenia vplyvu je síce ilustratívna, no nepresná pre chyby z nepozorovaných ostatných premenných. Napríklad sme ukázali, že dlhšia dochádzka do MŠ je korelovaná s nižšou pravdepodobnosťou opakovania ročníku v ZŠ. Zároveň však deti rodičov s vyšším vzdelaním a rodičov zapojených na trh práce navštevovali materskú školu dlhšie. Konečný efekt na prospech preto nemusí byť výsledkom dlhšej dochádzky do MŠ, ale v skutočnosti to môže byť výsledkom vyššieho vzdelania rodičov.

V ďalšej časti preto využijeme metódu regresnej analýzy pre „kontrolu“ o vplyv ostatných pozorovaných premenných na vzdelávacie dráhy detí (teda napríklad na prospech, dochádzku, sociálne kontakty a iné) a určíme, či je korelácia medzi dĺžkou dochádzky do MŠ a výsledkami vo vzdelávaní štatisticky významná aj pri takejto kontrole.

Tabuľka 2 prezentuje výsledky týchto regresíí. Jednotlivé stĺpce reprezentujú modely podľa použitej vysvetľovanej premennej. To znamená, premennej na ktorú vplyv dochádzky do MŠ skúmame. Prvý riadok tabuľky predstavuje premennú nášho hlavného záujmu – dochádzku do MŠ – ktorú v tomto prípade meriame opätovne binárne, t.j. ako dochádzku práve jeden rok a dochádzku viac ako jeden rok. Ďalšie riadky potom reprezentujú ostatné premenné merané dotazníkom. Napríklad počet súrodencov, vzdelanie rodičov, zamestnanie, triedu, ktorú dieťa navštevuje a i.

Hodnoty použitých regresných modelov nemajú priamočiaru interpretáciu. Pre ich interpretovanie použijeme ďalšie výpočty neskôr. V tejto chvíli však môžeme interpretovať smer korelačných závislostí medzi dĺžkou dochádzky do MŠ a jednotlivými premennými, ktoré spoločne označujeme ako vzdelávacie dráhy.

Tabuľka 2: Výsledky regresnej analýzy pre rôzne výstupy vzdelávacích dráh

	Prospech	Neprospel	Dochádzka	Soc. kontakty	Mimoškolské aktivity	Vých. problémy	Kladný vzťah ku škole
Návšteva MŠ	-0,518**	-0,356	0,921***	0,362	0,308	0,08	1,118**
Dievča	-0,166	0,103	0,018	-0,191	-0,104	-0,687*	0,131
Trieda	-0,2	-0,545*	-0,181	0,475**	0,049	0,174	0,351
Vek	0,02	0,264	-0,297	-0,266	-0,102	-0,522*	-0,446
Poč. súrodencov	0,205***	0,233***	-0,048	-0,12*	-0,044	0,268***	-0,21**
Matka zamestnaná	0,195	-0,131	0,883**	0,289	-0,056	0,376	-0,45
Otec zamestnaný	-0,157	0,332	-0,06	0,021	-0,175	0,056	0,311
Elektrina	-0,936	-0,928	-0,037	0,256	1,373*	-0,581	
Vlastná posteľ	0,24	-0,03	-0,729**	0,606*	-0,212	-0,068	-0,42
Voda	0,149	0,008	0,197	-0,06	-0,109	0,075	0,562
Miesto na učenie	-0,3	-0,063	0,247	-0,068	0,577*	-0,564	0,195
Matka vzdelanie ZŠ	0,201	0,344	-0,368	0,065	-0,161	0,851	-0,176
Otec vzdelanie ZŠ	0,186	0,086	0,152	-0,137	0,129	-0,069	0,598
Špeciálny pedag.	0,193	0,269	-0,631**	0,5*	0,024	0,168	-0,577
Poč. pozorovaní	164	164	162	161	164	164	161
Pseudo R ²	0,132	0,19	0,208	0,138	0,049	0,232	0,26

*** $p < .01$, ** $p < .05$, * $p < .1$; konštanty modelov nie sú v tabuľke zobrazené. V prvom modeli je použitý usporiadaný probit model, ostatné modely sú založené na výsledkoch jednoduchých probit modelov.

Skupina detí s viac ako ročnou dochádzkou do MŠ má zároveň nižšie hodnoty prospechu, čo znamená lepšie hodnotenie zo strany učiteľov. Tento vzťah zostáva zachovaný a štatisticky významný aj pri kontrole o iné premenné.

Nepotvrdili sa štatisticky významné rozdiely v podieloch detí, ktoré neprospeli, medzi skupinami s rôznou dĺžkou dochádzky do MŠ v porovnaní s grafickou analýzou vyššie. To môže byť dané jednak kontrolou o ostatné premenné. Napríklad v tomto prípade veľkú časť

variability v podieloch medzi skupinami vysvetľuje ročník (trieda), ktorú dieťa navštevuje. Inými slovami, čím sú deti v neskoršom ročníku, tým je menšia šanca, že sú zároveň zo skupiny detí, ktoré opakovali ročník.

Okrem toho, dôvodom nevýznamného rozdielu medzi skupinami s rôznou dochádzkou do MŠ, môže byť aj nižší počet pozorovaní. Použitím ostatných premenných vynechávame tie pozorovania pre ktoré chýba aspoň jedna z odpovedí. Preto napríklad v tomto stĺpci sú výsledky založené iba na 164 odpovediach z pôvodných 295. Tento dôvod je spoločný pre všetky modely.

Poslednou príčinou horšej štatistickej presnosti, je aj samotná vysvetľovaná premenná. Počet detí ktoré opakovali ročník je relatívne nízky. To znižuje celkovú variabilitu premennej a znižuje štatistickú presnosť modelu napríklad s vyššou variabilitou v prípade meraného prospechu na škále 1-3.

Deti zo skupiny dlhšie navštevujúcej MŠ majú zároveň pravidelnejšiu dochádzku do ZŠ. Toto hodnotenie je založené na základe výpovedí ich učiteľov (tretí stĺpec). V tomto prípade zostáva korelácia medzi dĺžkou dochádzky do MŠ a pravidelnou dochádzkou do ZŠ zachovaná a štatisticky významne odlišná od nuly rovnako ako v prípade jednoduchšej grafickej analýzy.

Tak sociálne kontakty s rovesníkmi z majoritného prostredia, ako aj mimoškolské aktivity nie sú štatisticky korelované s dĺžkou dochádzky do MŠ. Odhadnutý vzťah je síce pozitívny, to znamená, že dlhšia účasť v predprimárnom vzdelávaní je korelovaná s väčšou pravdepodobnosťou kontaktov z majoritného prostredia, respektíve účasti na mimoškolských aktivitách. Avšak vzhľadom na vzorku nevieme potvrdiť, že sa jedná o štatisticky pozitívny vzťah.

Deti z viac-členných domácností majú zároveň nižšiu pravdepodobnosť mať sociálne kontakty z majoritného prostredia. Podobný efekt vidíme aj v prípade prospechu, pri dochádzke, výchovných problémoch a kladnom vnímaní ZŠ. Vo všetkých týchto koreláciách je efekt počtu súrodencov dôležitý a naznačuje, že vyšší počet súrodencov je korelovaný s horšími vzdelávacími výsledkami detí v porovnaní s deťmi, ktoré majú menší počet súrodencov.

Ani pri premennej „iné ako bežné výchovné problémy“, ak kontrolujeme o ďalšie premenné, nepozorujeme štatisticky významnú koreláciu s dĺžkou dochádzky do MŠ. V tomto prípade však nachádzame koreláciu okrem zmienenej počtu súrodencov aj s navštevovaným ročníkom. Staršie deti majú nižšiu pravdepodobnosť, že ich učiteľ označí ako problémové.

Deti, ktoré chodili do MŠ dlhšie majú zároveň, na základe výpovede rodičov, pozitívnejší vzťah ku ZŠ, ako ich rovesníci, ktorí chodili do MŠ kratšie. Je to výsledkom posledného z modelov. V tomto prípade tak kontrola o iné premenné zvýšila štatistickú presnosť a na rozdiel od grafickej analýzy, nachádzame silnú pozitívnu koreláciu.

Ako sme uviedli, samotné hodnoty z Tabuľka 2 nemožno priamo interpretovať, pretože hodnoty našich premenných majú iba kategorický charakter (teda buď áno/nie, alebo hodnoty 1-3 pre prospech). Čo však možno vypočítať, je pravdepodobnosť, s akou rodičia alebo učitelia odpovedali na otázky kladne. Tieto pravdepodobnosti možno potom vypočítať ako priemery pre skupinu detí, ktoré navštevovali MŠ práve jeden rok a porovnať so skupinou detí, ktoré navštevovali MŠ viac ako jeden rok.

Odhadnuté pravdepodobnosti prezentujeme v dvoch samostatných tabuľkách. V Tabuľka 3 sú zobrazené výsledky pre všetky skúmané výstupy okrem prospechu. Tieto premenné

nadobúdajú iba odpovede „áno/nie“. V Tabuľka 4 potom prezentujeme samostatne výsledky pre prospech, keďže ten meriame na širšej škále.

Tabuľka 3: Odhadnuté pravdepodobnosti podľa skupín dochádzky do MŠ

Návšteva MŠ	Neprospel	Pravidelná dochádzka	Soc. kontakty	Mimoškolské aktivity	Vých. problémy	Kladný vzťah ku škole
1 rok	24 %	63 %	44 %	54 %	9 %	84 %
2 a viac rokov	15 %	87 %	57 %	66 %	10 %	97 %
Rozdiel medzi skupinami	9 p.b.	24 p.b. ***	13 p.b.	12 p.b.	1 p.b.	13 p.b. ***

*** $p < .01$ pre rozdiely zapísané ako percentuálne body.

Pravdepodobnosť, že dieťa neprospeje na ZŠ je o deväť percentuálnych bodov nižšia (15 %) ak patrilo do skupiny, ktorá navštevovala MŠ dlhšie. Deti zo skupiny jednoročnej dochádzky prepadli v priemere s pravdepodobnosťou 24 % v porovnaní s deťmi z druhej skupiny, ktoré neprospejú na ZŠ s pravdepodobnosťou iba 15 %. Rozdiel deviatich percentuálnych bodov však nie je štatisticky významne odlišný od nuly.

Pri skupine detí s dlhšou dochádzkou do MŠ je až o 24 percentuálnych bodov vyššia pravdepodobnosť, že mali, podľa učiteľov, dobrú dochádzku v porovnaní s deťmi s kratšou dochádzkou do MŠ. Deti s ročnou dochádzkou do MŠ majú v priemere pravdepodobnosť 63 %, že učiteľ odpovedal kladne na otázku o pravidelnej dochádzke. Pravdepodobnosť pozitívnej odpovede o dochádzke vzrástla na 87 % pre skupinu detí dlhšie navštevujúcich MŠ. Tento rozdiel je štatisticky významne odlišný od nuly.

Rozdiely medzi skupinami v odpovediach na otázky sociálnych kontaktov s majoritným prostredím, mimoškolských aktivít a iných, ako bežných vyučovacích problémov, štatisticky významne odlišné od nuly. Napriek tomu je smer zmeny v súlade s očakávaniami v zmysle lepšieho výsledku pre vzdelávacie dráhy detí.

O 13 percentuálnych je vyššia pravdepodobnosť rodičmi pozorovaného kladného vzťahu dieťaťa ku škole, ak patrilo do skupiny, ktorá navštevovala MŠ dlhšie. Jedná sa o relatívne veľký a štatisticky významný rozdiel pri odpovediach. Takmer všetci rodičia detí zo skupiny ktorá navštevovala dlhšie materskú školu odpovedali, že ich deti majú kladný vzťah ku škole. Keďže sa však jedná o odpovede rodiča, motivácie odpovedať pravdivo môžu byť iné, ako pri odpovediach učiteľov. Z toho dôvodu očakávame skreslenie smerom ku kladným odpovediam. Fakt, že aj napriek tomu nachádzame štatisticky významný rozdiel medzi odpoveďami je preto dôležitý a naše očakávania sú, že tento rozdiel medzi skupinami je v skutočnosti (bez faktoru skreslenia) ešte výraznejší.

V tabuľke sú rovnaké výsledky pre prospech skúmaných detí. Pretože v tomto prípade meriame prospech škálou 1-3 jednotlivé stĺpce predstavujú možné odpovede. Riadky sú potom rovnako ako v predchádzajúcej tabuľke skupiny podľa dĺžky dochádzky do MŠ.

Tabuľka 4: Odhadnuté pravdepodobnosti pre prospech podľa skupín dochádzky do MŠ

Návšteva MŠ	Veľmi dobrý prospech (1)	Priemerný prospech (2)	Neprospel (3)
1 rok	11 %	63 %	24 %
2 a viac rokov	23 %	64 %	13 %
Rozdiel medzi skupinami	12 p.b.**	1 p.b.	12 p.b.

** $p < .05$ pre rozdiely zapísané ako percentuálne body.

Deti zo skupiny, ktorá navštevovala materskú školu dlhšie dosahovali s väčšou pravdepodobnosťou veľmi dobré výsledky a zároveň s menšou pravdepodobnosťou neprospeli v porovnaní s deťmi s kratším predprimárnym vzdelávaním. Štatisticky významné rozdiely však pozorujeme iba v prípade porovnania odpovedí o veľmi dobrom prospechu (1). Rozdiel medzi skúmanými skupinami je približne 12 percentuálnych bodov v prospech skupiny s dlhšou dochádzkou do MŠ. Pravdepodobnosť, že učitelia pri oboch skupinách hodnotili prospech dieťaťa ako priemerný (alebo dobrý) je takmer rovnaká. Posledný stĺpec je podobný ale nie totožný s predchádzajúcou tabuľkou. Rozdiel v tomto prípade nie je štatisticky významne odlišný od nuly.

V sumáre, korelácie medzi dĺžkou dochádzky do MŠ a vzdelávacími dráhami (výsledkami) na ZŠ zostávajú zachované aj pri kontrole o ostatné pozorované premenné. Najvyššie rozdiely v pravdepodobnostiach pozorujeme pri prospechu, dochádzke a pozitívnom vzťahu detí ku škole podľa výpovede rodičov. Napriek slabšej štatistickej presnosti sú však všetky sledované výsledky v súlade s očakávaniami a dochádzka do MŠ je pozitívne korelovaná so všetkými výsledkami v ďalšom vzdelávaní detí.

Upozorňujeme, že tieto závery nemajú nutne kauzálny charakter. Nemožno preto povedať, že dodatočný rok dochádzky do MŠ mal pre dieťa v priemere práve taký efekt, aký sme namerali. Pri našej najlepšej snahe je preukázateľnosť kauzálneho vzťahu medzi dĺžkou predprimárneho vzdelávania a výsledkami ďalších vzdelávacích dráh detí nad rámec tejto štúdie. Hlavným dôvodom je otázka predpokladu exogénnej dĺžky dochádzky do MŠ. Inými slovami, je mnoho faktorov ktoré nepozorujeme a ktoré mohli predurčiť dĺžku dochádzku dieťaťa do škôlky (napríklad vzdialenosť bydliska dieťaťa od MŠ respektíve ZŠ, alebo zdravotný stav dieťaťa). Tieto faktory potom môžu mať efekt na jeho ďalšie vzdelávacie dráhy. Ak sú obe premenné korelované s takouto nepozorovanou charakteristikou, dochádza k skresleniu výsledkov.

Napriek tomu, sú naše výsledky robustné z dvoch dôvodov: 1. nachádzame očakávané korelácie pri všetkých sledovaných výsledkoch vo vzdelávaní a 2. kontrolujeme o množstvo dôležitých determinantov výsledkov vo vzdelávaní detí.

Inými slovami, pozitívny vzťah dochádzky do MŠ na všetky sledované výsledky (prospech, dochádzka, kladný vzťah, mimoškolské aktivity a i.) sú v súlade s očakávaniami. To znamená s vysokou pravdepodobnosťou má dlhšia účasť v predprimárnom vzdelávaní skutočne pozitívne efekty na ďalšie vzdelávacie dráhy detí. Viaceré z týchto vzťahov zostávajú štatisticky významne aj pri kontrole o veľa dôležitých determinantov, ako napríklad vzdelanie rodičov, veľkosť domácnosti, socio-ekonomické prostredie ako pripojenie k vodovodu, či do elektrickej siete.

Prílohy

Príloha 1: Dotazník

	Čo sa pýtame	Čo zapísať:
Chceme sa porozprávať o MENO (priezvisko) ktorý chodil/a do našej materskej školy ako sa mu darí v škole ako sa darí vašej rodine, ostatným súrodencom.		
1.	Aký máte mobilný telefón? Posledné tri čísla potrebujeme, aby sme nepracovali už so žiadnym menom.	
2	Kolko má teraz XX rokov?	
	Do ktorej triedy XX chodí?	
3	Kolko rokov chodil do materskej školy? Jeden či dva?	
4	Po materskej škole išiel rovno do základnej školy? Či išiel do prípravného/nultého ročníka? Do špeciálnej školy?	
	Keď išiel do špeciálnej školy alebo do nultého/prípravného ročníka, chceli ste to vy sami alebo to niekto odporúčal? (pani z poradne, učiteľka?)	
5.	Keď chodil do materskej školy, bola tam aj asistentka?	
	Nepamätáte sa, či s ním/s ňou nepracovala aj pani špeciálna pedagogička? To s ním ona sedela a robili rôzne hry len oni dvaja?	
	Ak nevedia, tak zistíť v materskej škole a zapísať.	
6.	Kolko máte ešte ďalších detí? Ako sa volajú a aké sú staré?	
7	Kto z nich chodil tiež do materskej školy?	
Nasledujúce sa môžeme opýtať alebo ak rodinu dobre poznáme, tak zapíšeme rovno odpovede. Ak nepoznáme, tak si citlivo a slušne overíme situáciu:		
8. + 9	A vám sa darí? Robíte vy alebo váš muž? Beriete nejaké prídavky? Zisťujeme len keď to nie je zrejmé (môžeme aj odhadnúť, záleží od znalosti rodiny)	
10	Aké máte dokončené školy? Vy alebo Váš muž? Zisťujeme len keď to nie je zrejmé (môžeme aj odhadnúť, záleží od znalosti rodiny)	
11.	Kde sa chlapec/dievča učí? Má dajaký kútik, stolík, kde sa môže rozložiť? Zisťujeme len keď to nie je zrejmé (môžeme aj odhadnúť, záleží od znalosti rodiny)	
12.	Ako je to u vás s vodou? Ste pripojení na vodovod? Zisťujeme len keď to nie je zrejmé (môžeme aj odhadnúť, záleží od znalosti rodiny)	
13.	Ako je to u vás s elektrinou? Zisťujeme len keď to nie je zrejmé (môžeme aj odhadnúť, záleží od znalosti rodiny)	
14.	Má XX vlastnú posteľ? Zisťujeme len keď to nie je zrejmé (môžeme aj odhadnúť, záleží od znalosti rodiny)	
15.	Ako sa mu páči v škole? Teší sa do školy? Rozpráva vám ako bolo v škole? Pochválil sa keď má dobré známky alebo pochvalu?	
16.	Veľmi vynecháva školu? Je často chorý? Chorá? chodí pravidelne do školy?	
17.	Akých má kamarátov? Či kamarátky? Stretávajú sa, hrajú spolu, vymieňajú hračky, často vám o nich rozpráva? Skôr sa kamaráti s deťmi od nás, či má aj nejakých iných kamarátov zo školy (myslíme Nerómov)?	
18.	Ktorú učiteľku má najradšej? Či vychovávateľku? Takých čo o nich často rozpráva a vy vidíte, že ich má rád...či nemá takú?	
19.	Chodí na nejaký krúžok? Na aký? A vystupuje niekedy? Či súfaží za školu v nejakom športe, alebo tancuje, spieva, recituje? Ako často?	
20.	Nemal/a nejaké problémy napr. utekal/a to školy, bil/a sa alebo sa hádali so spolužiakmi? Nemyslíme nejaké normálne hádky, bitky, sú to deti, ale že toho bolo už priveľa...	

21.	Ako sa mu darí v škole? Ktoré predmety mu idú dobre a ktoré mu ešte nejdú? Opakoval ročník? Hrozilo mu to?	
22.	Majú teraz v škole v jeho triede nejakého asistenta učiteľa?	
23	Stretáva sa teraz váš chlapec/vaše dievča so špeciálnym pedagógom, robia spolu nejaké úlohy, niekedy sa doučujú, alebo trénujú výslovnosť (logopéd)?	
	Ďalšie komentáre a poznámky rodiča/rodičov mimo zoznam	
	Kto realizoval rozhovor (meno a priezvisko)	
	Kontakt (pre doplnkové informácie pri spracovaní)	